ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (έκτο τμήμα)

της 12ης Ιουλίου 2001 *

Στην υπόθεση C-262/99,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Τριμελούς Διοικητικού Πρωτοδικείου Ηρακλείου (Ελλάδα) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 234 ΕΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Παρασκευά Λουλουδάκη

και

Ελληνικού Δημοσίου,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία της οδηγίας 83/182/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 28ης Μαρτίου 1983, για τις φορολογικές ατέλειες που εφαρμόζονται στο εσωτερικό της Κοινότητας στις προσωρινές εισαγωγές ορισμένων μεταφορικών μέσων (ΕΕ L 105, σ. 59),

* Γλώσσα διαδικασίας: η ελληνική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

συγκείμενο από τους C. Gulmann (εισηγητή), πρόεδρο τμήματος, Β. Σκουρή, J.-P. Puissochet, R. Schintgen και την F. Macken, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: S. Alber
γραμματέας: L. Hewlett, υπάλληλος διοικήσεως,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους Π. Μυλωνόπουλο και Μ. Απέσσο,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τις Η. Michard και Μ. Πατακιά,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις του Π. Λουλουδάκη, εκπροσωπούμενου από τον Γ. Στυλιανάκη, δικηγόρο, της Ελληνικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από τον Μ. Απέσσο, και της Επιτροπής, εκπροσωπούμενης από τη Μ. Πατακιά, κατά τη συνεδρίαση της 3ης Οκτωβρίου 2000,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 16ης Νοεμβρίου 2000,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με απόφαση της 30ής Ιουνίου 1999, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 19 Ιουλίου 1999, το Τριμελές Διοικητικό Πρωτοδικείο Ηρακλείου υπέβαλε, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 234 ΕΚ, τέσσερα προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία της οδηγίας 83/182/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 28ης Μαρτίου 1983, για τις φορολογικές ατέλειες που εφαρμόζονται στο εσωτερικό της Κοινότητας στις προσωρινές εισαγωγές ορισμένων μεταφορικών μέσων (ΕΕ L 105, σ. 59, στο εξής: οδηγία).

2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ του Π. Λουλουδάκη και του Ελληνικού Δημοσίου αναφορικά με φόρους και πρόστιμα που του επιβλήθηκαν λόγω εισαγωγής στην Ελλάδα τριών αυτοκινήτων ταξινομημένων στην Ιταλία.

Το νομικό πλαίσιο της διαφοράς της κύριας δίκης

Η κοινοτική νομοθεσία

3 Το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας προβλέπει ότι τα κράτη μέλη χορηγούν, υπό τις προϋποθέσεις που αυτή ορίζει, κατά την προσωρινή εισαγωγή από άλλο κράτος

μέλος οδικών οχημάτων με κινητήρα, απαλλαγή, μεταξύ άλλων, από τους φόρους κύκλου εργασιών, τους ειδικούς φόρους καταναλώσεως και από όλους τους άλλους φόρους καταναλώσεως.

4 Το άρθρο 1, παράγραφος 3, της οδηγίας εξαιρεί από την ατέλεια τα οχήματα δημοσίας χρήσεως. Κατά τον ορισμό του άρθρου 2, στοιχείο α', της οδηγίας, όχημα δημοσίας χρήσεως είναι, ιδίως, κάθε οδικό όχημα το οποίο, σύμφωνα με τον τύπο κατασκευής του και τον εξοπλισμό του, είναι κατάλληλο και προορίζεται για μεταφορές με ή χωρίς κόμιστρο, εννέα τουλάχιστον ατόμων, στα οποία περιλαμβάνεται και ο οδηγός, ή εμπορευμάτων.

5 Όσον αφορά τα επιβατικά οχήματα η ατέλεια ισχύει, δυνάμει του άρθρου 3 της οδηγίας, κατά την προσωρινή εισαγωγή τους για ιδιωτική χρήση, για συνεχές ή μη συνεχές χρονικό διάστημα, το οποίο δεν υπερβαίνει τους έξι μήνες ανά δωδεκάμηνο.

6 Ως προς τα ίδια οχήματα η ατέλεια ισχύει, δυνάμει του άρθρου 4 της οδηγίας, κατά την προσωρινή εισαγωγή τους για επαγγελματική χρήση, για συνεχές ή μη συνεχές χρονικό διάστημα, το οποίο δεν υπερβαίνει, κατ' αρχήν, τους έξι μήνες ανά δωδεκάμηνο.

7 Τόσο το άρθρο 3 όσο και το άρθρο 4 της οδηγίας εξαρτούν την παροχή της ατέλειας από την προϋπόθεση ότι ο ιδιώτης ο οποίος προβαίνει στην εισαγωγή του οχήματος «έχει τη συνήθη κατοικία του σε κράτος μέλος άλλο από το κράτος της προσωρινής εισαγωγής». Εξάλλου, το άρθρο 4 απαιτεί ο ιδιώτης ο οποίος εισάγει το όχημα για επαγγελματική χρήση να μη χρησιμοποιεί το όχημα στο εσωτερικό του κράτους μέλους προσωρινής εισαγωγής για την εκτέλεση μεταφορών προσώπων με κόμιστρο ή άλλα υλικά οφέλη ούτε για βιομηχανικές και εμπορικές μεταφορές εμπορευμάτων με ή χωρίς κόμιστρο.

8 Το άρθρο 7 της οδηγίας ορίζει:

«1. Για την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας, ως "συνήθης κατοικία" νοείται ο τόπος στον οποίο ένα άτομο διαμένει συνήθως, δηλαδή τουλάχιστον 185 ημέρες ανά ημερολογιακό έτος λόγω προσωπικών και επαγγελματικών δεσμών ή, στην περίπτωση ατόμου χωρίς επαγγελματικούς δεσμούς, λόγω προσωπικών δεσμών από τους οποίους προκύπτουν στενοί δεσμοί μεταξύ αυτού του ατόμου και του τόπου στον οποίο κατοικεί.

Εντούτοις, η συνήθης κατοικία ατόμου, του οποίου οι επαγγελματικοί δεσμοί βρίσκονται σε τόπο άλλον από τον τόπο των προσωπικών του δεσμών και το οποίο για τον λόγο αυτό υποχρεώνεται να διαμένει διαδοχικά σε διάφορους τόπους που βρίσκονται σε δύο ή περισσότερα κράτη μέλη, θεωρείται ότι βρίσκεται στον τόπο των προσωπικών του δεσμών, με την προϋπόθεση ότι επιστρέφει τακτικά στον τόπο αυτό. Ο τελευταίος αυτός όρος δεν απαιτείται όταν το άτομο διαμένει σε ένα κράτος μέλος για την εκτέλεση αποστολής με καθορισμένη διάρκεια. Η φοίτηση σε πανεπιστήμιο ή άλλη σχολή δεν συνεπάγεται τη μεταφορά της συνήθους κατοικίας.

2. Οι ιδιώτες αποδεικνύουν με οποιονδήποτε τρόπο τον τόπο της συνήθους κατοικίας τους, ιδίως με το δελτίο ταυτότητάς τους ή με οποιοδήποτε άλλο έγκυρο έγγραφο.

3. Στην περίπτωση που οι αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους εισαγωγής αμφιβάλλουν για το κύρος της δήλωσης σχετικά με τη συνήθη κατοικία, που γίνεται σύμφωνα με την παράγραφο 2, ή με σκοπό ορισμένους ειδικούς ελέγχους, οι αρχές αυτές μπορούν να ζητούν κάθε συμπληρωματικό πληροφοριακό ή αποδεικτικό στοιχείο.»

9 Το άρθρο 9, παράγραφος 1, προβλέπει ότι τα κράτη μέλη έχουν, μεταξύ άλλων, τη δυνατότητα να επιτρέπουν, μετά από αίτηση του εισαγωγέα, την προσωρινή εισαγωγή για μεγαλύτερη χρονική περίοδο από αυτές που αναφέρονται στο άρθρο 3 και στο άρθρο 4, παράγραφος 2.

10 Το άρθρο 10, παράγραφος 2, ορίζει:

«Όταν η εφαρμογή της παρούσας οδηγίας παρουσιάζει στην πράξη δυσκολίες, οι αρμόδιες αρχές των ενδιαφερόμενων κρατών μελών λαμβάνουν με κοινή συμφωνία τις αναγκαίες αποφάσεις λαμβάνοντας ιδίως υπόψη τις συμβάσεις και τις κοινοτικές οδηγίες για αμοιβαία συνδρομή.»

Η εθνική νομοθεσία

11 Ο νόμος 2127/93, περί φορολογίας αυτοκινήτων, ο οποίος ίσχυε κατά τον χρόνο των περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης, καταργηθείς εν συνεχεία με τον νόμο 2682/99, έχει εφαρμογή στα αυτοκίνητα οχήματα που αποστέλλονται ή μεταφέρονται στο εσωτερικό της χώρας από άλλα κράτη μέλη.

12 Το άρθρο 75 του νόμου ορίζει ότι τα οχήματα αυτά υπόκεινται στον ειδικό φόρο καταναλώσεως που προβλέπεται για τα εισαγόμενα ή εγχωρίως κατασκευαζόμενα οχήματα.

13 Το άρθρο 79 θεσπίζει την υποχρέωση δηλώσεως στις τελωνειακές αρχές, εντός των προθεσμιών που ορίζει, της εισαγωγής των οχημάτων του άρθρου 75, εξαιρουμένων εκείνων που εμπίπτουν στις διατάξεις του άρθρου 84, παράγραφος 2. Το άρθρο 80, παράγραφος 2, επιβάλλει την υποβολή ειδικής δηλώσεως στις τελωνειακές αρχές

εντός της προθεσμίας που αυτό ορίζει και με σκοπό τη βεβαίωση και είσπραξη του ειδικού φόρου καταναλώσεως.

14 Δυνάμει του άρθρου 84, παράγραφος 2, τα οχήματα που εισάγονται για να χρησιμοποιηθούν προσωρινά στο ελληνικό έδαφος απαλλάσσονται του ειδικού φόρου καταναλώσεως.

15 Κατά το άρθρο 87, υπό την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 84, πρόσωπα εγκατεστημένα στο εσωτερικό της χώρας δεν επιτρέπεται να κατέχουν, πέρα από την προβλεπόμενη στην παράγραφο 2 του άρθρου 80 προθεσμία ή να κυκλοφορούν πέρα από την προβλεπόμενη στην παράγραφο 3 του άρθρου 79 προθεσμία, τα οχήματα του άρθρου 75.

16 Κατ' εφαρμογήν του άρθρου 88, παράγραφος 1, η διαφυγή ή η απόπειρα διαφυγής της καταβολής των οφειλομένων φόρων και λοιπών επιβαρύνσεων, καθώς και η μη τήρηση των διατυπώσεων που προβλέπει ο νόμος, με σκοπό τη μη καταβολή των ως άνω φόρων και λοιπών επιβαρύνσεων, χαρακτηρίζονται και τιμωρούνται σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 89 επ. του νόμου 1165/18 περί τελωνειακού κώδικα.

17 Το άρθρο 88, παράγραφος 2, στοιχεία α' και ζ', προβλέπει ότι, υπό την επιφύλαξη της εφαρμογής της παραγράφου 1 της εν λόγω διατάξεως, επιβάλλονται τα εξής πρόστιμα:

— για τη μη υποβολή της δηλώσεως του άρθρου 79, πρόστιμο 100 000 δρχ. για κάθε όχημα·

— σε περίπτωση κατοχής ή κυκλοφορίας οχήματος του άρθρου 75 από πρόσωπο που δεν τυγχάνει της προβλεπόμενης από την παράγραφο 2 του άρθρου 84

προσωρινής απαλλαγής, πρόστιμο οριζόμενο σε συνάρτηση με τον κυβισμό του οχήματος, ειδικότερα, για οχήματα μέχρι 1 300 cm^3, πρόστιμο 1 000 000 δρχ. και, για τα οχήματα από 2 001 cm^3 και άνω, πρόστιμο 5 000 000 δρχ.

18 Το άρθρο 89, παράγραφος 2, του τελωνειακού κώδικα χαρακτηρίζει ως τελωνειακές παραβάσεις τη διαφυγή ή την απόπειρα διαφυγής της πληρωμής των τελών και δικαιωμάτων που οφείλονται στο Δημόσιο, καθώς και τη μη τήρηση των λοιπών διατυπώσεων που προβλέπει το άρθρο 100 του εν λόγω κώδικα. Ορίζεται ότι η τελωνειακή παράβαση επισύρει κατά του υπευθύνου πολλαπλούν τέλος, έστω και αν κριθεί αρμοδίως ότι δεν συντρέχουν τα στοιχεία αξιόποινης λαθρεμπορίας.

19 Το άρθρο 97, παράγραφος 3, του τελωνειακού κώδικα ορίζει ότι επιβάλλεται πολλαπλούν τέλος από του διπλασίου μέχρι του δεκαπλασίου των δασμών, φόρων, τελών και δικαιωμάτων που βαρύνουν το αντικείμενο της παραβάσεως, αλληλεγγύως σε όσους μέτεσχαν, καθ' οιονδήποτε τρόπο, στην τελωνειακή παράβαση του άρθρου 89, παράγραφος 2, του ιδίου κώδικα.

20 Η απόφαση του Υπουργού Οικονομικών Δ 247/13, της 1ης Μαρτίου 1988, τροποποιηθείσα με τον νόμο 2187/94, επιτρέπει, με το άρθρο 1 αυτής, την προσωρινή εισαγωγή, χωρίς την είσπραξη των αναλογούντων δασμών και λοιπών φόρων, των μεταφορικών μέσων ιδιωτικής χρήσεως, τα δε οχήματα δημοσίας χρήσεως αποκλείονται του καθεστώτος αυτού.

21 Το άρθρο 3 αυτής ορίζει την έννοια της «συνήθους κατοικίας» κατά τρόπο ουσιαστικά όμοιο με εκείνο του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας.

22 Το άρθρο 4, που αφορά την προσωρινή εισαγωγή μεταφορικού μέσου ιδιωτικής χρήσεως, πλην των οχημάτων δημοσίας χρήσεως, ορίζει σε έξι μήνες, συνεχείς ή όχι, ανά δωδεκάμηνο, τη χρονική διάρκεια κατά την οποία αυτό το μεταφορικό μέσο μπορεί να βρίσκεται στο εθνικό έδαφος. Προβλέπει ότι η διάρκεια αυτή μπορεί να παραταθεί για εννέα ακόμη μήνες, εκτός αν ο ενδιαφερόμενος ασκεί επαγγελματική δραστηριότητα στην Ελλάδα, οπότε η παράταση αυτή περιορίζεται στους τρεις μήνες κατά ανώτατο όριο.

23 Το άρθρο 5 ορίζει, όσον αφορά την προσωρινή εισαγωγή ενός επιβατικού οχήματος για επαγγελματική χρήση, σε έξι μήνες, κατ' αρχήν, συνεχείς ή όχι, τη χρονική διάρκεια κατά την οποία το όχημα αυτό μπορεί να βρίσκεται στην Ελλάδα. Αποκλείει το ευεργέτημα της ατέλειας αν το όχημα χρησιμοποιείται για τη μεταφορά προσώπων ή για βιομηχανικές και εμπορικές μεταφορές εμπορευμάτων με ή χωρίς κόμιστρο.

24 Τόσο το άρθρο 4 όσο και το άρθρο 5 της αποφάσεως εξαρτούν την ατέλεια από την προϋπόθεση ότι ο ενδιαφερόμενος έχει τη συνήθη κατοικία του εκτός Ελλάδος.

25 Το άρθρο 15, τρίτο και τέταρτο εδάφιο, επαναλαμβάνει ακριβώς ή κατ' ουσίαν τις διατάξεις του άρθρου 7, παράγραφοι 2 και 3, της οδηγίας, που αφορούν την απόδειξη του τόπου της συνήθους κατοικίας.

Η διαφορά της κύριας δίκης

Η κατάσταση του προσφεύγοντος στην κύρια δίκη βάσει των στοιχείων της δικογραφίας

26 Έλληνας υπήκοος γεννηθείς το 1956 στα Χανιά (Ελλάδα), ο Π. Λουλουδάκης μετακόμισε στην Ιταλία το 1974. Έχει επίσης την ιταλική ιθαγένεια.

27 Κατά τον χρόνο των περιστατικών της κύριας δίκης είχε ελληνικό διαβατήριο και ιταλική αστυνομική ταυτότητα. Διατηρούσε σπίτι στη Φλωρεντία (Ιταλία). Ως αρχιτέκτων είχε συστήσει το 1986 με τη σύζυγό του ετερόρρυθμη εταιρία με την επωνυμία «Studio Fiorentino SAS» (στο εξής: Studio Fiorentino), με έδρα τη Φλωρεντία και αντικείμενο την ανακατασκευή κτιρίων και τις μελέτες οικοδομικών εργασιών, τη μεσιτεία ακινήτων και το εμπόριο μηχανημάτων και ελαιολάδου. Η Studio Fiorentino είχε υποβάλει δηλώσεις φόρου εισοδήματος κατά τα έτη 1992, 1993 και 1994, στις οποίες δηλώθηκαν, αντιστοίχως, 27 779 000 ιταλικές λίρες (ITL), 19 950 000 ITL και 14 371 000 ITL. Για τη χρήση 1995, έτος των περιστατικών της κύριας δίκης, υπέβαλε φορολογική δήλωση στην οποία δήλωσε ζημίες ύψους 348 000 ITL.

28 Τον Σεπτέμβριο του 1993 ο Π. Λουλουδάκης συνέστησε στα Χανιά, με τη σύζυγό του, άτυπη εταιρία, με αντικείμενο τη συσκευασία και εμπορία ελαίων και λιπών. Η εταιρία αυτή υπέβαλε δήλωση φόρου εισοδήματος για τη χρήση 1994, στην οποία εμφανίζονται εισοδήματα 3 686 355 δρχ. από πώληση ελαιολάδου στην Ιταλία.

29 Τον Νοέμβριο του 1994 ο Π. Λουλουδάκης συνέστησε ανώνυμη εταιρία με την επωνυμία «Κρητική Βιομηχανία Ελαιολάδου ΑΕ» (στο εξής: ΚΡΗΒΕΛ) με έδρα τα Χανιά και αντικείμενο το χονδρικό εμπόριο, την εισαγωγή, εξαγωγή, αντιπροσώπευση, επεξεργασία, τυποποίηση και συσκευασία ελαίων και αγροτικών προϊόντων.

30 Από το 1993 υποβάλλει μαζί με τη σύζυγό του δηλώσεις φόρου εισοδήματος στην Ελλάδα. Από το 1982 είναι ασφαλισμένος στο ταμείο συντάξεως μηχανικών και εργολάβων δημοσίων έργων, που αποτελεί, στην Ελλάδα, τον κύριο φορέα ασφαλίσεως, μεταξύ άλλων, των αρχιτεκτόνων, αλλά δεν εκπόνησε καμία μελέτη στο εν λόγω κράτος μέλος.

31 Το 1992 η Νομαρχία Χανίων του χορήγησε άδεια οδηγήσεως αυτοκινήτου. Είχε επίσης ιταλική άδεια οδηγήσεως αυτοκινήτου, η ισχύς της οποίας ανανεώθηκε το 1991 και το 1995.

32 Ο Π. Λουλουδάκης είχε κατοικία στα Κουνουπιδιανά Χανίων (Ελλάδα), όπου μίσθωνε οικία. Τα δύο τέκνα του φοιτούσαν σε ιδιωτικό σχολείο στα Χανιά. Ειδικότερα, ο πρωτότοκος υιός του παρακολούθησε τα μαθήματα της πρώτης τάξεως κατά το σχολικό έτος 1993/94 και τα μαθήματα της δευτέρας τάξεως κατά το σχολικό έτος 1994/95. Κατά τον Π. Λουλουδάκη, τα τέκνα του φοιτούσαν σε ελληνικό σχολείο προκειμένου να μάθουν ελληνικά και την επιμέλειά τους είχε κυρίως η γιαγιά τους. Εντούτοις, φοιτούσαν συγχρόνως σε σχολείο της Φλωρεντίας. Σύμφωνα με πιστοποιητικό της υπηρεσίας υγιεινής και δημόσιας υγείας του δήμου San Severo (Ιταλία), ένα από τα τέκνα εμβολιάστηκε στον εν λόγω δήμο στις 18 Αυγούστου και στις 24 Σεπτεμβρίου 1994, και στη συνέχεια στις 25 Φεβρουαρίου 1995.

33 Εξάλλου, ο Π. Λουλουδάκης ήταν γραμμένος στους εκλογικούς καταλόγους του δήμου San Severo, όπου ψήφισε σε χρόνο μεταγενέστερο των περιστατικών της διαφοράς στην κύρια δίκη, στις εκλογές της 21ης Απριλίου 1996.

Τα πραγματικά περιστατικά της κύριας δίκης

34 Στις 13 Μαρτίου 1995 υπάλληλος της εταιρίας ΚΡΗΒΕΛ κατελήφθη στο λιμάνι του Ηρακλείου να οδηγεί μικρό φορτηγό αυτοκίνητο Fiat Iveco, ιδιοκτησίας της Studio Fiorentino και με ιταλικές πινακίδες κυκλοφορίας.

35 Ο υπάλληλος δήλωσε ότι το αυτοκίνητο αυτό κυκλοφορούσε ήδη στην Ελλάδα από τετραμήνου, από τότε που ο ίδιος άρχισε να εργάζεται στην ΚΡΗΒΕΛ.

36 Το όχημα κατασχέθηκε ως προϊόν λαθρεμπορίας, όπως επίσης και τα δύο άλλα οχήματα ιδιοκτησίας της Studio Fiorentino, δηλαδή ένα αυτοκίνητο τύπου BMW 728 και ένα αυτοκίνητο τύπου Ford Fiesta, ταξινομημένα στην Ιταλία, τα οποία, κατά τη διάρκεια νυκτερινού ελέγχου, βρέθηκαν στα Κουνουπιδιανά Χανίων στη διεύθυνση του Π. Λουλουδάκη.

37 Κρίνοντας ότι ο Π. Λουλουδάκης είχε τη συνήθη κατοικία του στην Ελλάδα, ο διευθυντής της ειδικής υπηρεσίας τελωνειακών ερευνών Κρήτης επέβαλε στον Π. Λουλουδάκη, με απόφαση της 8ης Ιανουαρίου 1996:

— δασμούς και φόρους 72 216 960 δρχ., ήτοι το διπλάσιο των αναλογούντων για τα τρία ως άνω οχήματα, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 97, παράγραφος 3, του νόμου 1165/18, λόγω εκ προθέσεως μη καταβολής των οφειλομένων φόρων και δασμών·

— πρόστιμο 100 000 δρχ. για καθένα από τα τρία οχήματα, δηλαδή συνολικά 300 000 δρχ., κατ' εφαρμογήν του άρθρου 88, παράγραφος 2, στοιχείο α', του νόμου 2127/93, για παράλειψη υποβολής δηλώσεως κατά την είσοδο στο ελληνικό έδαφος·

— πρόστιμο 5 000 000 δρχ. για καθένα από τα αυτοκίνητα BMW και Fiat Iveco, των οποίων ο κυβισμός ήταν άνω των 2 000 cm^3, και πρόστιμο 1 000 000 δρχ. για το αυτοκίνητο Ford Fiesta, κυβισμού μικρότερου των 1 300 cm^3, ήτοι συνολικώς 11 000 000 δρχ., κατ' εφαρμογήν του άρθρου 88, παράγραφος 2, στοιχείο ζ', του νόμου 2127/93, για κατοχή και χρήση αυτοκινήτων χωρίς δικαίωμα προσωρινής απαλλαγής.

38 Στις 7 Φεβρουαρίου 1996 ο Π. Λουλουδάκης άσκησε ενώπιον του Τριμελούς Διοικητικού Πρωτοδικείου Ηρακλείου προσφυγή κατά της αποφάσεως αυτής, ζητώντας την ακύρωση ή τη μεταρρύθμισή της.

39 Ενώπιον του εν λόγω δικαστηρίου ισχυρίστηκε ότι:

— τα τρία αυτοκίνητα είχαν εισαχθεί και βρίσκονταν στην Ελλάδα για λογαριασμό και για εξυπηρέτηση των αναγκών της Studio Fiorentino, η οποία είχε την κυριότητα, την κατοχή και τη χρήση·

— είχαν χρησιμοποιηθεί επανειλημμένως σε διάφορα κράτη μέλη και, από το τέλος του έτους 1994, βρίσκονταν κυρίως στην Ελλάδα, το μεν μικρό φορτηγό Fiat Iveco χρησιμοποιούμενο για τη μεταφορά εμπορευμάτων στην Ιταλία ή προς την Ιταλία, ενώ τα δύο άλλα αυτοκίνητα χρησιμοποιούνταν για τις μετακινήσεις του ιδίου και του προσωπικού του στην Ιταλία ή εκτός Ιταλίας για τις επαγγελματικές επαφές, διαπραγματεύσεις, υπογραφή συμβάσεων, κ.λπ.·

— κατά το διάστημα από τον Σεπτέμβριο του 1994 έως τον Φεβρουάριο του 1995, δηλαδή κατά το εξάμηνο πριν από την κατάσχεσή τους, όλα αυτά τα αυτοκίνητα εκτελούσαν συνεχώς δρομολόγια και μεταφορές εντός του ιταλικού εδάφους, καθώς και διασυνοριακές μεταφορές, και, επομένως, ήταν αδύνατο να βρίσκονται στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου·

— τα αυτοκίνητα βρίσκονταν στην Ελλάδα από 1 έως 8 Μαρτίου 1995·

— από δελτία αποστολής εκδοθέντα από τη Studio Fiorentino αποδεικνύεται ότι τα εν λόγω αυτοκίνητα εισήλθαν στο ελληνικό έδαφος λίγες μόνον ημέρες πριν από τις 13 Μαρτίου 1995, ημερομηνία κατασχέσεώς τους·

— η συνολική αξία των τριών οχημάτων δεν υπερβαίνει τα 4 000 000 δρχ.·

— ο ίδιος ζει μόνιμα στην Ιταλία, όπου εργάζεται για τη Studio Fiorentino, έρχεται δε μόνον προσωρινά στην Ελλάδα κατά την περίοδο συγκομιδής των ελαιών·

— η δραστηριότητά του στην Ελλάδα δεν συνεπάγεται μεταφορά της συνήθους κατοικίας του, κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας·

— απαιτώντας την ταξινόμηση των τριών αυτοκινήτων στην Ελλάδα και την καταβολή υπέρογκων φορολογικών επιβαρύνσεων, το ελληνικό Δημόσιο παρέβη τη Συνθήκη ΕΚ και την οδηγία.

40 Το αιτούν δικαστήριο υπογραμμίζει, μεταξύ άλλων, ότι επιτρεπόταν η προσωρινή εισαγωγή, για επαγγελματική χρήση, του αυτοκινήτου Fiat Iveco, το οποίο, ως μικρό ανοιχτό φορτηγό τύπου pick-up, δεν μπορεί, λόγω του κυβισμού και του ωφέλιμου φορτίου του, να θεωρηθεί ως όχημα δημοσίας χρήσεως, δηλαδή κατάλληλο για τη μεταφορά εμπορευμάτων. Συνεπώς, φρονεί ότι, εφόσον, κατόπιν της προσωρινής εισαγωγής του στην ημεδαπή, δεν πραγματοποίησε καμία μεταφορά εμπορευμάτων, καθόσον η συλλογή δειγμάτων ελαιολάδου δεν μπορεί να θεωρηθεί ως μεταφορά εμπορευμάτων, το αυτοκίνητο αυτό θα μπορούσε να εισαχθεί ατελώς, στην κατηγορία των επιβατικών οχημάτων για επαγγελματική χρήση, υπό τη μόνη προ-

ϋπόθεση ότι το πρόσωπο που θα το χρησιμοποιεί θα έχει τη συνήθη κατοικία του σε άλλο κράτος μέλος.

41 Το αιτούν δικαστήριο τονίζει ότι η επίλυση της διαφοράς στην κύρια δίκη εξαρτάται, συνεπώς, από την απάντηση στο ερώτημα σε ποιο κράτος μέλος είχε τη συνήθη κατοικία του ο Π. Λουλουδάκης, ειδικότερα διότι η επιβολή των αμφισβητουμένων ποσών βασίζεται στο γεγονός ότι ο ενδιαφερόμενος χρησιμοποιούσε τα τρία οχήματα, τα ταξινομημένα στην Ιταλία, για τις προσωπικές και επαγγελματικές του ανάγκες στην Ελλάδα, και όχι για τις ανάγκες της εδρεύουσας στην Ιταλία Studio Fiorentino. Κατά το αιτούν δικαστήριο, τίθεται το θέμα με ποια κριτήρια θα καθοριστεί η συνήθης κατοικία του προσφεύγοντος, ενόψει πραγματικών γεγονότων όπως αυτά της διαφοράς της κύριας δίκης.

42 Στο πλαίσιο του συνόλου των στοιχείων της υποθέσεως αυτής, το Τριμελές Διοικητικό Πρωτοδικείο Ηρακλείου αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει το άρθρο 7, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας του Συμβουλίου 83/182/ΕΟΚ, της 28ης Μαρτίου 1983, για τις φορολογικές ατέλειες που εφαρμόζονται στο εσωτερικό της Κοινότητος στις προσωρινές εισαγωγές ορισμένων μεταφορικών μέσων, την έννοια ότι, η συνήθης κατοικία υπηκόου της χώρας Α, ευρίσκεται στη χώρα Α, στην οποία αναπτύσσει επιτυχή πολυετή δραστηριότητα τόσο σαν αρχιτέκτονας όσο και εμπορική, μέσω προσωπικής εταιρίας (Ε.Ε.), όπου διατηρεί κατοικία και αναλώνει το μέγιστο του παραγωγικού του χρόνου, ή ευρίσκεται στη χώρα Β, της οποίας είναι επίσης υπήκοος, και στην οποία (χώρα Β), παραλλήλως, επιχειρεί έναρξη αυτοδύναμης, με όμοιο, άλλως συναφές αντικείμενο δραστηριότητας, όπου εκμισθώνει οικία και αρχίζει να διαθέτει μέρος του χρόνου του, εκπληρώνοντας και τις φορολογικές του υποχρεώσεις, υποβοηθούμενος από τη σύζυγό του, η οποία μετέχει σε όλες τις παραπάνω δραστηριότητες και στα δύο κράτη, Α και Β, αναλαμβάνοντας εταιρικά μερίδια στις επιχειρήσεις αυτές;

Πέραν της διάταξης που προαναφέρεται, υπάρχουν άλλα κριτήρια με βάση τα οποία, σε περιπτώσεις όπου υφίσταται δυσχέρεια προσδιορισμού της συνήθους κατοικίας, είναι δυνατό να χωρήσει ο προσδιορισμός αυτός;

2) Στην περίπτωση κατοχής ή κυκλοφορίας Ι.Χ. οχημάτων από μη δικαιούχο προσωρινής απαλλαγής πρόσωπο, που κατά το εθνικό δίκαιο αποτελεί απλή τελωνειακή παράβαση, είναι σύμφωνη με την κοινοτική αρχή της αναλογικότητος, η πρόβλεψη επιβολής, ως ειδικής διοικητικής κύρωσης, ειδικά ενός προστίμου (όπως αυτό του άρθρου 88, παράγραφος 2, στοιχείο ζ', του νόμου 2127/1993), ποσού ύψους από ένα έως πέντε εκατομμύρια δρχ., ανά όχημα, με μόνο κριτήριο τον κυβισμό του οχήματος, το οποίο πρόστιμο υπερβαίνει την τρέχουσα εμπορική αξία του οχήματος, λαμβανομένης υπόψη και της παλαιότητάς του;

3) Τα διοικητικά μέτρα ως σύνολο — συμπεριλαμβανομένης της απόδοσης της κατηγορίας της λαθρεμπορίας — που επιλέγει ως κατάλληλα στον τομέα των τελωνειακών παραβάσεων, το αρμόδιο προς τούτο κράτος μέλος Β (ενόψει της ελλείψεως εναρμονίσεως των εθνικών νομοθεσιών) είναι επιτρεπτό να οδηγούν σε κυρώσεις που ανέρχονται στο πολλαπλάσιο (δεκαπλάσιο) της αρχικής αξίας κτήσης του αγαθού στο κράτος μέλος Α, χωρίς να εμποδίζουν την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων και των προσώπων;

Σε περίπτωση αποφατικής απάντησης, υφίστανται κριτήρια σχετικά με τα όρια του αυστηρώς αναγκαίου για την επίτευξη των επιδιωκομένων σκοπών;

4) Απορρέει από την οδηγία [83/182/ΕΟΚ] ή άλλη διάταξη, υποχρέωση των κρατών μελών να λαμβάνουν υπόψη, κατά την επιβολή των διοικητικών κυρώσεων στις περιπτώσεις που αφορά η παραπάνω οδηγία, την καλή πίστη των ενδιαφερομένων και την απουσία πρόθεσης για εξαπάτηση (π.χ. άγνοια);»

Επί του πρώτου ερωτήματος

43 Με το πρώτο ερώτημα το αιτούν δικαστήριο ερωτά ουσιαστικώς βάσει ποιων κριτηρίων πρέπει να ερμηνευθεί το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας όσον αφορά την έννοια της «συνήθους κατοικίας», στην περίπτωση προσώπου έχοντος προσωπικούς και επαγγελματικούς δεσμούς με δύο κράτη μέλη.

44 Κατά την προφορική διαδικασία, ο Π. Λουλουδάκης αμφισβήτησε ότι είχε τη συνήθη κατοικία του στην Ελλάδα κατά τον χρόνο των περιστατικών της κύριας δίκης, αντικρούοντας την εκ μέρους των ελληνικών αρχών ανάλυση της καταστάσεώς του και επικαλούμενος ειδικώς ορισμένα στοιχεία της καταστάσεως αυτής. Όσον αφορά την εκπαίδευση των τέκνων του, υποστηρίζει ότι, σύμφωνα με την οδηγία, η φοίτηση σε πανεπιστήμιο ή σε σχολείο δεν συνεπάγεται τη μεταφορά της συνήθους κατοικίας.

45 Η Ελληνική Κυβέρνηση, αναφερόμενη στην απόφαση της 23ης Απριλίου 1991, C-297/89, Ryborg (Συλλογή 1991, σ. I-1943), υποστηρίζει ότι ως συνήθης κατοικία νοείται ο τόπος τον οποίο ο ενδιαφερόμενος έχει καταστήσει μόνιμο κέντρο των συμφερόντων του, οπότε, για τον καθορισμό της, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όλα τα ασκούντα επιρροή πραγματικά περιστατικά.

46 Υποστηρίζει ότι στην υπόθεση της κύριας δίκης η πρόθεση του προσφεύγοντος να καταστήσει την Ελλάδα μόνιμο κέντρο των συμφερόντων του, δηλαδή συνήθη κατοικία του, προκύπτει από τα διαπιστωθέντα πραγματικά στοιχεία. Υπογραμμίζει ότι το αιτούν δικαστήριο όφειλε, εν πάση περιπτώσει, να ζητήσει από τον ενδιαφερόμενο να προσκομίσει αποδείξεις περί της φυσικής παρουσίας του στην Ελλάδα ή

στην Ιταλία επί 185 ημέρες τουλάχιστον ανά ημερολογιακό έτος πριν αποφανθεί για τον τόπο όπου αναλώνει το μέγιστο του επαγγελματικού του χρόνου.

47 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η συνήθης κατοικία αντιστοιχεί στον τόπο όπου ο ενδιαφερόμενος διαμένει κατά το μεγαλύτερο μέρος του έτους, όπως επιβεβαιώνεται με την αναφορά που γίνεται στο άρθρο 7 της οδηγίας σε περίοδο 185 ημερών τουλάχιστον. Κατά την άποψη της Επιτροπής, στην περίπτωση που η συνολική διάρκεια διαμονής των 185 ημερών δεν συμπληρώνεται σε κανένα κράτος μέλος, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η μακρύτερη διαμονή σε ένα κράτος, σε σχέση με άλλα κριτήρια ποιοτικής φύσεως και λαμβανομένης υπόψη της βουλήσεως του ενδιαφερομένου να προσδώσει σταθερό χαρακτήρα στη διαμονή του σε συγκεκριμένο τόπο λόγω της συνέχειας που προκύπτει από μια βιοτική συνήθεια και από την πορεία συνήθων κοινωνικών και επαγγελματικών σχέσεων. Συνεπώς, το άρθρο 7 της οδηγίας προβλέπει συνεκτίμηση των επαγγελματικών και προσωπικών δεσμών του ατόμου με ένα συγκεκριμένο τόπο, με έμφαση στους προσωπικούς δεσμούς στην περίπτωση μη σύμπτωσής τους με τους επαγγελματικούς δεσμούς.

48 Η Επιτροπή προσθέτει ότι, σε περίπτωση κατά την οποία από την εφαρμογή αυτών των κριτηρίων δεν καθίσταται δυνατός ο προσδιορισμός της συνήθους κατοικίας, λόγω της αυξανόμενης κινητικότητας, τόσο επαγγελματικής όσο και κοινωνικής, των πολιτών της Κοινότητας, πρέπει να εφαρμόζεται το άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας, δυνάμει του οποίου οι αρμόδιες αρχές των οικείων κρατών μελών λαμβάνουν διά κοινής συμφωνίας την αναγκαία απόφαση, προς αποφυγήν καθορισμού δύο τόπων συνήθους κατοικίας που θα είχε ως αποτέλεσμα τη διπλή φορολόγηση.

49 Επιβάλλεται προκαταρκτικώς να υπομνησθεί ότι, σύμφωνα με πάγια νομολογία, στο πλαίσιο διαδικασίας που έχει κινηθεί δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, το Δικαστήριο δεν έχει αρμοδιότητα να εφαρμόσει τους κανόνες του κοινοτικού δικαίου σε συγκεκριμένη περίπτωση. Μπορεί, ωστόσο, να παράσχει στο εθνικό δικαστήριο κάθε ερμηνευτικό στοιχείο που αφορά το κοινοτικό δίκαιο και θα μπορούσε να είναι χρήσιμο για την εκτίμηση των αποτελεσμάτων των διατάξεων του εθνικού δικαίου (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 24ης Σεπτεμβρίου 1987, 37/86, Coenen, Συλλογή

1987, σ. 3589, σκέψη 8, και της 14ης Ιουλίου 1998, C-385/96, Goerres, Συλλογή 1998, σ. I-4431, σκέψη 14).

50 Επιβάλλεται, στη συνέχεια, η διαπίστωση ότι το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας δεν αναφέρεται ρητώς σε μια περίπτωση όπως αυτή που περιγράφει το αιτούν δικαστήριο, όπου δηλαδή υπάρχουν προσωπικοί και επαγγελματικοί δεσμοί με δύο κράτη μέλη. Εντούτοις, η περίπτωση αυτή καλύπτεται σιωπηρώς με το πρώτο εδάφιο της εν λόγω διατάξεως, το οποίο, ορίζοντας ως «συνήθη κατοικία» τον τόπο στον οποίο ένα άτομο διαμένει συνήθως, δηλαδή τουλάχιστον 185 ημέρες ανά ημερολογιακό έτος, λόγω προσωπικών και επαγγελματικών δεσμών, δεν αποκλείει το ενδεχόμενο το άτομο αυτό να διαμένει κατά το υπόλοιπο του ημερολογιακού έτους σε άλλον τόπο, επίσης λόγω προσωπικών και επαγγελματικών δεσμών.

51 Τα κριτήρια καθορισμού της έννοιας της «συνήθους κατοικίας» που προβλέπει το άρθρο 7 της οδηγίας αφορούν τόσο τον επαγγελματικό και προσωπικό δεσμό ενός ατόμου με συγκεκριμένο τόπο όσο και τη διάρκεια αυτού του δεσμού. Συνεπώς, πρέπει να εξετάζονται σωρευτικώς. Επομένως, ως συνήθης κατοικία πρέπει να θεωρείται ο τόπος τον οποίο ο ενδιαφερόμενος έχει καταστήσει μόνιμο κέντρο των συμφερόντων του (προαναφερθείσα απόφαση Ryborg, σκέψη 19).

52 Από το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας προκύπτει ότι η διάταξη αυτή δίνει μεγαλύτερη βαρύτητα στους προσωπικούς δεσμούς στην περίπτωση που ο ενδιαφερόμενος δεν έχει προσωπικούς και επαγγελματικούς δεσμούς επικεντρωμένους σε ένα μόνον κράτος μέλος. Πράγματι, το δεύτερο εδάφιο παρέχει προτεραιότητα στους προσωπικούς δεσμούς σε σχέση με τους επαγγελματικούς δεσμούς στην περίπτωση που οι δεύτεροι βρίσκονται σε διαφορετικό τόπο και ο ενδιαφερόμενος υποχρεώνεται έτσι να διαμένει εναλλακτικώς σε δύο ή περισσότερα κράτη μέλη και επιστρέφει τακτικά στο κράτος όπου έχει τους προσωπικούς του δεσμούς.

53 Συνεπώς, το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας προβλέπει ότι λαμβάνονται υπόψη τόσο οι επαγγελματικοί όσο και οι προσωπικοί δεσμοί σε συγκεκριμένο τόπο και πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι, στην περίπτωση κατά την οποία η συνολική εκτίμηση των επαγγελματικών και προσωπικών δεσμών δεν αρκεί για τον προσδιορισμό του μόνιμου κέντρου των συμφερόντων του συγκεκριμένου ατόμου, πρέπει να δίδεται προτεραιότητα, για τον προσδιορισμό αυτού του κέντρου, στους προσωπικούς δεσμούς.

54 Σε όλες τις περιπτώσεις που ρυθμίζει το άρθρο 7 της οδηγίας, και κατ' εφαρμογήν της παραγράφου 2 της διατάξεως αυτής, ο ενδιαφερόμενος μπορεί να αποδεικνύει, με κάθε μέσο, τη συνήθη κατοικία του και, επομένως, τους προσωπικούς και/ή επαγγελματικούς δεσμούς, καθώς και τη διάρκεια διαμονής, η οποία πρέπει, κατ' αρχήν, να είναι ίση προς 185 ημέρες ανά ημερολογιακό έτος στο κράτος μέλος στο οποίο έχει αυτούς τους δεσμούς.

55 Από την άποψη αυτή, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όλα τα ασκούντα επιρροή πραγματικά περιστατικά προς καθορισμό της συνήθους κατοικίας ως μόνιμου κέντρου των συμφερόντων του ατόμου (προαναφερθείσα απόφαση Ryborg, σκέψη 20), δηλαδή, ιδίως, η φυσική παρουσία του, καθώς και των μελών της οικογένειάς του, η ύπαρξη κατοικίας, ο πραγματικός τόπος φοιτήσεως σε σχολείο των τέκνων, ο τόπος ασκήσεως των επαγγελματικών δραστηριοτήτων, ο τόπος των περιουσιακών συμφερόντων, ο τόπος των διοικητικών δεσμών με τις δημόσιες αρχές και τους κοινωνικούς φορείς, καθόσον τα στοιχεία αυτά εκφράζουν τη βούληση του συγκεκριμένου ατόμου να προσδώσει μια ορισμένη μονιμότητα στον τόπο όπου αναπτύσσει τους δεσμούς αυτούς, λόγω της συνέχειας που προκύπτει από μια βιοτική συνήθεια και από την εξέλιξη των συνήθων κοινωνικών και επαγγελματικών σχέσεων.

56 Όσον αφορά το στοιχείο που αντλείται από τη φοίτηση σε εκπαιδευτικό ίδρυμα, επιβάλλεται να τονιστεί ότι, καίτοι σύμφωνα με το άρθρο 7, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας, δεν συνεπάγεται μεταφορά της συνήθους κατοικίας στην περίπτωση που αφορά το ίδιο το ενδιαφερόμενο άτομο, μπορεί εντούτοις, εξεταζόμενο σε οικογενειακό πλαίσιο, να αποτελέσει ένδειξη μιας τέτοιας μεταφοράς όταν αφορά τα τέκνα.

57 Το εθνικό δικαστήριο οφείλει να προβεί σε σφαιρική εκτίμηση των σχετικών με τους δεσμούς στοιχείων, λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο των αποδεικτικών στοιχείων που του έχουν προσκομιστεί.

58 Η εκτίμηση αυτή πρέπει να γίνει υπό το πρίσμα του σκοπού της οδηγίας. Επιβάλλεται σχετικώς η διαπίστωση ότι σκοπός της οδηγίας, σύμφωνα με τις αιτιολογικές της σκέψεις, είναι η διευκόλυνση της ασκήσεως της ελεύθερης κυκλοφορίας των κατοίκων της Κοινότητας στο εσωτερικό της και ότι η κατάργηση των εμποδίων που ανακύπτουν από τα φορολογικά συστήματα που εφαρμόζονται στις προσωρινές εισαγωγές ορισμένων μεταφορικών μέσων ιδιωτικής ή επαγγελματικής χρήσεως είναι ιδιαίτερα αναγκαία για την εγκαθίδρυση μιας οικονομικής αγοράς που να έχει χαρακτηριστικά ανάλογα προς τα χαρακτηριστικά μιας εσωτερικής αγοράς (απόφαση της 29ης Μαΐου 1997, C-389/95, Klattner, Συλλογή 1997, σ. I-2719, σκέψη 25).

59 Αντιθέτως προς όσα προτείνει η Επιτροπή με τις γραπτές παρατηρήσεις της, το άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας δεν έχει εφαρμογή όταν ο προσδιορισμός της συνήθους κατοικίας είναι δυσχερής σε μια ειδική περίπτωση. Πράγματι, η διάταξη αυτή, η οποία υποχρεώνει τις αρμόδιες αρχές των κρατών μελών να λαμβάνουν κατόπιν κοινής συμφωνίας τις αναγκαίες αποφάσεις όταν η εφαρμογή στην πράξη της οδηγίας προκαλεί δυσχέρειες, αφορά τη δυνατότητα αντιμετωπίσεως μελλοντικών δυσχερειών που θα παρουσιάζουν ατομικές και συγκεκριμένες περιπτώσεις. Δεν υποχρεώνει τις εν λόγω αρχές να συνεννοούνται σε κάθε ατομική περίπτωση κατά την οποία η εφαρμογή της οδηγίας αυτής προκαλεί δυσχέρειες (προαναφερθείσα απόφαση Ryborg, σκέψεις 34 και 35).

60 Συνεπώς, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας έχει την έννοια ότι, στην περίπτωση ατόμου που έχει προσωπικούς και επαγγελματικούς δεσμούς σε δύο κράτη μέλη, ο τόπος της συνήθους κατοικίας του, ο οποίος καθορίζεται κατόπιν συνολικής εκτιμήσεως όλων των στοιχείων που ασκούν επιρροή, είναι εκείνος στον οποίο βρίσκεται το μόνιμο κέντρο των συμφερόντων του συγκεκριμένου ατόμου, στην περίπτωση δε κατά την οποία από τη συνολική αυτή εκτίμηση δεν είναι δυνατός αυτός ο προσδιορισμός πρέπει να δίδεται προτεραιότητα στους προσωπικούς δεσμούς.

Επί του δευτέρου και του τρίτου ερωτήματος

61 Με το δεύτερο και το τρίτο ερώτημά του, τα οποία επιβάλλεται να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ερωτά ουσιαστικώς αν εθνική νομοθεσία η οποία προβλέπει, σε περίπτωση παραβάσεως του συστήματος προσωρινής εισαγωγής που θεσπίζει η οδηγία, ένα σύνολο κυρώσεων που περιλαμβάνει μεταξύ άλλων:

— πρόστιμα κατ' αποκοπήν οριζόμενα με μοναδικό κριτήριο τον κυβισμό του οχήματος, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η παλαιότητά του,

— πολλαπλό τέλος, ανερχόμενο μέχρι και το δεκαπλάσιο των σχετικών φορολογικών επιβαρύνσεων

συμβιβάζεται με την αρχή της αναλογικότητας.

62 Ο Π. Λουλουδάκης υποστηρίζει ότι μέτρα όπως αυτά για τα οποία πρόκειται στην κύρια δίκη περιορίζουν την ελεύθερη κυκλοφορία, καθόσον αποτρέπουν οποιονδήποτε να διακινείται με ένα ή περισσότερα αυτοκίνητα οχήματα.

63 Η Ελληνική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η επιβολή αυστηρών κυρώσεων είναι αναγκαία καθόσον ούτε ενδείκνυται ούτε είναι δυνατός ο συστηματικός έλεγχος όλων των οχημάτων που κυκλοφορούν στην Ελλάδα με πινακίδες άλλων κρατών μελών. Είναι μεγάλος ο κίνδυνος εισαγωγών με σκοπό την αποφυγή καταβολής των οφει-

λομένων φόρων και λοιπών επιβαρύνσεων, λόγω των μεγάλων διαφορών που υφίστανται μεταξύ των κρατών μελών όσον αφορά τη φορολογία των αυτοκινήτων, αλλά και των υπαρχουσών δυνατοτήτων διαπράξεως φορολογικής απάτης. Συνεπώς, η απειλή αυστηρών κυρώσεων αποσκοπεί στην αποτροπή απωλείας κοινοτικών και εθνικών πόρων και στη διαφύλαξη της ομαλής λειτουργίας του καθεστώτος της προσωρινής εισαγωγής οχημάτων. Συνεπώς, δεν αντιβαίνει προς την αρχή της αναλογικότητας. Ειδικότερα, η απειλή επιβολής κλιμακούμενου προστίμου αναλόγως του κυβισμού των οχημάτων είναι αναμφίβολα ανάλογος προς την εμπορική τους αξία.

64 Η Επιτροπή αναφέρεται στην απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1992, C-210/91, Επιτροπή κατά Ελλάδος (Συλλογή 1992, σ. I-6735, σκέψεις 19 και 20). Υποστηρίζει ότι σε περιπτώσεις όπως αυτή του προσφεύγοντος στην κύρια δίκη ο επιδιωκόμενος σκοπός μπορεί να επιτευχθεί μέσω της καταβολής των οφειλομένων φόρων και λοιπών επιβαρύνσεων. Κατά την άποψή της, δεν δικαιολογούνται πρόσθετες κυρώσεις, ενόψει της εξαιρετικής δυσκολίας που ανέκυψε ως προς τον καθορισμό της συνήθους κατοικίας. Υποστηρίζει ότι πρόσθετες κυρώσεις όπως αυτές στις οποίες αναφέρονται το δεύτερο και το τρίτο ερώτημα είναι δυσανάλογες.

65 Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, στο πλαίσιο της οδηγίας, το ζήτημα των κυρώσεων τίθεται μόνο για την περίπτωση κατά την οποία το συγκεκριμένο άτομο δεν τήρησε τις προϋποθέσεις από τις οποίες η εν λόγω οδηγία εξαρτά την παροχή του ευεργετήματος της ατελούς εισαγωγής και, επιπροσθέτως, δεν πληροί, ενδεχομένως, τις προϋποθέσεις ατελούς εισαγωγής δυνάμει της οδηγίας 83/183/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 28ης Μαρτίου 1983, σχετικά με τις φορολογικές ατέλειες που εφαρμόζονται στις οριστικές εισαγωγές, από κράτος μέλος, προσωπικών ειδών που ανήκουν σε ιδιώτες (ΕΕ L 105, σ. 64).

66 Πρέπει, επίσης, να σημειωθεί ότι η συμφωνία με το κοινοτικό δίκαιο κυρώσεως επιβαλλόμενης στο πλαίσιο του συστήματος προσωρινής εισαγωγής προϋποθέτει ότι η/οι φορολογική/ές επιβάρυνση/εις που συνιστούν τη βάση επιβολής της κυρώσεως αυτής είναι και οι ίδιες σύμφωνες με το κοινοτικό δίκαιο. Στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να εξετάσει αν αυτό συμβαίνει, υπό το πρίσμα ιδίως της αποφάσεως της 23ης Οκτωβρίου 1997, C-375/95, Επιτροπή κατά Ελλάδος (Συλλογή 1997, σ. I-5981),

αφορώσας, μεταξύ άλλων, τον ειδικό φόρο καταναλώσεως για τον οποίο πρόκειται στην υπόθεση που εκκρεμεί ενώπιόν του.

67 Υπό την επιφύλαξη αυτών των παρατηρήσεων, πρέπει να υπομνηστεί ότι, ελλείψει εναρμονίσεως της κοινοτικής νομοθεσίας στον τομέα των κυρώσεων που επιβάλλονται σε περίπτωση μη τηρήσεως των προϋποθέσεων που προβλέπει σύστημα το οποίο έχει θεσπιστεί με τη νομοθεσία αυτή, τα κράτη μέλη είναι αρμόδια να επιλέγουν τις κυρώσεις που θεωρούν κατάλληλες. Οφείλουν πάντως να ασκούν την αρμοδιότητα αυτή τηρώντας το κοινοτικό δίκαιο και τις γενικές αρχές του και, κατά συνέπεια, την αρχή της αναλογικότητας (βλ., μεταξύ άλλων, προαναφερθείσα απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1992, Επιτροπή κατά Ελλάδος, σκέψη 19, και την παρατιθέμενη νομολογία· αποφάσεις της 26ης Οκτωβρίου 1995, C-36/94, Siesse, Συλλογή 1995, σ. I-3573, σκέψη 21, και της 7ης Δεκεμβρίου 2000, C-213/99, De Andrade, Συλλογή 2000, σ. I-11083, σκέψη 20). Πράγματι, οι διοικητικές ή ποινικές κυρώσεις δεν πρέπει να υπερβαίνουν τα όρια του αυστηρώς αναγκαίου για την επίτευξη των επιδιωκομένων σκοπών, μια δε κύρωση δεν πρέπει να είναι τόσο δυσανάλογη προς τη σοβαρότητα της παραβάσεως ώστε να συνιστά περιορισμό των ελευθεριών τις οποίες καθιερώνει η Συνθήκη (βλ., σχετικώς, προαναφερθείσα απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1992, Επιτροπή κατά Ελλάδος, σκέψη 20).

68 Όπως προκύπτει από τη σκέψη 58 της παρούσας αποφάσεως, σκοπός της οδηγίας είναι να διευκολύνει την άσκηση της ελεύθερης κυκλοφορίας των κατοίκων της Κοινότητας, καθώς και των εμπορευμάτων, εντός της Κοινότητας.

69 Από την άποψη αυτή, καίτοι οι επιταγές της καταστολής και της προλήψεως δικαιολογούν τη μέσω της εθνικής νομοθεσίας επιβολή αρκετά αυστηρών κυρώσεων, εντούτοις, δεν μπορεί να αποκλειστεί ότι κυρώσεις, καθοριζόμενες σύμφωνα με κανόνες όπως αυτοί που έχουν εφαρμογή στην υπόθεση της κύριας δίκης, μπορούν να αποδειχθούν δυσανάλογες και να αποτελέσουν εμπόδιο στην άσκηση της εν λόγω ελευθερίας, καθόσον προβλέπουν πρόστιμα κατ' αποκοπήν καθοριζόμενα με βάση το μοναδικό κριτήριο του κυβισμού του οχήματος, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η παλαιότητά του, και πολλαπλό τέλος μέχρι και δεκαπλάσιο των σχετικών φορολογικών επιβαρύνσεων. Πράγματι, κύρωση στηριζόμενη αποκλειστικώς στο κριτήριο του κυβισμού μπορεί να είναι δυσανάλογη σε σχέση με τη σοβαρότητα της παρα-

βάσεως, συνδυαζόμενη ιδίως με άλλη βαριά κύρωση επιβαλλόμενη για την ίδια παράβαση. Το ίδιο ισχύει και για κύρωση ανερχόμενη στο πολλαπλάσιο των σχετικών φορολογικών επιβαρύνσεων, π.χ. στο δεκαπλάσιο αυτών.

70 Ως προς το ζήτημα αυτό, εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να κρίνει αν, ενόψει των επιταγών της καταστολής και της προλήψεως, καθώς και του ύψους των σχετικών φορολογικών επιβαρύνσεων και του μεγέθους των πράγματι επιβληθεισών κυρώσεων, μπορεί να θεωρηθούν οι κυρώσεις αυτές τόσο δυσανάλογες σε σχέση με τη σοβαρότητα της παραβάσεως ώστε να καθίστανται εμπόδιο στην άσκηση ελευθεριών παρεχομένων από τη Συνθήκη.

71 Συνεπώς, στο δεύτερο και στο τρίτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι εθνική νομοθεσία η οποία προβλέπει, σε περίπτωση παραβάσεως του συστήματος προσωρινής εισαγωγής που θεσπίζει η οδηγία, σύνολο κυρώσεων που περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων:

— πρόστιμα καθοριζόμενα κατ' αποκοπήν με βάση μόνον το κριτήριο του κυβισμού του οχήματος, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η παλαιότητά του,

— πολλαπλό τέλος έως και δεκαπλάσιο των σχετικών φορολογικών επιβαρύνσεων

δεν συμβιβάζεται με την αρχή της αναλογικότητας παρά μόνον καθόσον η νομοθεσία αυτή καθίσταται αναγκαία εκ των επιταγών της καταστολής και της προλήψεως, λαμβανομένης υπόψη της σοβαρότητας της παραβάσεως.

Επί του τετάρτου ερωτήματος

72 Με το τέταρτο ερώτημά του το αιτούν δικαστήριο ερωτά ουσιαστικώς αν, σε περίπτωση διώξεως για παράβαση αναγόμενη στον τομέα της προσωρινής εισαγωγής ορισμένων μεταφορικών μέσων, η οδηγία ή άλλος κανόνας του κοινοτικού δικαίου επιβάλλει να λαμβάνεται υπόψη, όσον αφορά την αρχή ή το ύψος της κυρώσεως, η καλή πίστη του ενδιαφερομένου.

73 Η Ελληνική Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι ούτε η οδηγία ούτε άλλη διάταξη του κοινοτικού δικαίου προβλέπουν κυρώσεις για τους παραβάτες, ούτε προβλέπεται περίπτωση απαλλαγής από τις κυρώσεις αυτές λόγω της καλής πίστεως των παραβατών οφειλόμενης σε άγνοια της εφαρμοστέας νομοθεσίας. Συνεπώς, το ζήτημα αυτό πρέπει να ρυθμίζεται από την εθνική νομοθεσία. Σύμφωνα, όμως, με γενική αρχή του δικαίου άγνοια νόμου δεν δικαιολογείται.

74 Κατά την άποψη της Επιτροπής, σε περιπτώσεις όπως αυτή της υποθέσεως στην κύρια δίκη, στις οποίες είναι δυσχερής ο καθορισμός του εφαρμοστέου συστήματος, πρέπει να τεκμαίρεται η εκ μέρους του παραβάτη άγνοια του εν λόγω συστήματος, ώστε η επιβολή κυρώσεων, πέραν της καταβολής του οφειλομένου ποσού φόρων, να μην καθίσταται αναγκαία.

75 Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, όπως το ζήτημα της επιλογής των κυρώσεων σε περίπτωση παραβάσεως στον τομέα της προσωρινής εισαγωγής ορισμένων μετα-

φορικών μέσων εμπίπτει στην εθνική νομοθεσία, ομοίως και το ζήτημα αν πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η καλή πίστη του παραβάτη εμπίπτει στην εθνική νομοθεσία του κάθε κράτους μέλους.

76 Από την άποψη αυτή, στην περίπτωση που υφίσταται στην εθνική νομοθεσία, στο πεδίο της καταστολής, γενική αρχή κατά την οποία δεν δικαιολογείται άγνοια νόμου, το κοινοτικό δίκαιο δεν αποκλείει την εφαρμογή αυτής της αρχής σε περίπτωση διώξεως λόγω παραβάσεως στον τομέα της προσωρινής εισαγωγής ορισμένων μεταφορικών μέσων. Εντούτοις, ενόψει του σκοπού της οδηγίας, που συνίσταται στη διευκόλυνση της ασκήσεως ελευθεριών που παρέχει η Συνθήκη, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η καλή πίστη του παραβάτη κατά τον καθορισμό της πράγματι επιβαλλομένης σ' αυτόν κυρώσεως, στην περίπτωση που ανακύπτουν δυσχέρειες για τον καθορισμό του εφαρμοστέου συστήματος.

77 Κατά συνέπεια, στο τέταρτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι, σε περίπτωση διώξεως για παράβαση στον τομέα της προσωρινής εισαγωγής ορισμένων μεταφορικών μέσων, η οδηγία και οι λοιποί κανόνες του κοινοτικού δικαίου επιτρέπουν το να μη συνεπάγεται η άγνοια των εφαρμοστέων κανόνων την εκ του νόμου απαλλαγή από οποιαδήποτε κύρωση. Εντούτοις, όταν αναφύονται δυσκολίες για τον καθορισμό του εφαρμοστέου συστήματος, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η καλή πίστη του παραβάτη κατά τον καθορισμό της πράγματι επιβαλλομένης σ' αυτόν κυρώσεως.

Επί των δικαστικών εξόδων

78 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Ελληνική Κυβέρνηση και η Επιτροπή, οι οποίες κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η διαδικασία έχει, ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης, τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε με απόφαση της 30ής Ιουνίου 1999 το Τριμελές Διοικητικό Πρωτοδικείο Ηρακλείου, αποφαίνεται:

1) **Το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 83/182/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 28ης Μαρτίου 1983, για τις φορολογικές ατέλειες που εφαρμόζονται στο εσωτερικό της Κοινότητας στις προσωρινές εισαγωγές ορισμένων μεταφορικών μέσων, έχει την έννοια ότι, στην περίπτωση ατόμου που έχει προσωπικούς και επαγγελματικούς δεσμούς σε δύο κράτη μέλη, ο τόπος της συνήθους κατοικίας του, ο οποίος καθορίζεται κατόπιν συνολικής εκτιμήσεως όλων των στοιχείων που ασκούν επιρροή, είναι εκείνος στον οποίο βρίσκεται το μόνιμο κέντρο των συμφερόντων του συγκεκριμένου ατόμου, στην περίπτωση δε κατά την οποία από τη συνολική αυτή εκτίμηση δεν είναι δυνατός αυτός ο προσδιορισμός πρέπει να δίδεται προτεραιότητα στους προσωπικούς δεσμούς.**

2) **Εθνική νομοθεσία η οποία προβλέπει, σε περίπτωση παραβάσεως του συστήματος προσωρινής εισαγωγής που θεσπίζει η οδηγία 83/182, σύνολο κυρώσεων που περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων:**

— **πρόστιμα καθοριζόμενα κατ' αποκοπήν με βάση μόνον το κριτήριο του κυβισμού του οχήματος, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η παλαιότητά του,**

— πολλαπλό τέλος έως και δεκαπλάσιο των σχετικών φορολογικών επιβαρύνσεων

δεν συμβιβάζεται με την αρχή της αναλογικότητας παρά μόνον καθόσον η νομοθεσία αυτή καθίσταται αναγκαία εκ των επιταγών της καταστολής και της προλήψεως, λαμβανομένης υπόψη της σοβαρότητας της παραβάσεως.

3) Σε περίπτωση διώξεως για παράβαση στον τομέα της προσωρινής εισαγωγής ορισμένων μεταφορικών μέσων, η οδηγία 83/182 και οι λοιποί κανόνες του κοινοτικού δικαίου επιτρέπουν το να μη συνεπάγεται η άγνοια των εφαρμοστέων κανόνων την εκ του νόμου απαλλαγή από οποιαδήποτε κύρωση. Εντούτοις, όταν αναφύονται δυσκολίες για τον καθορισμό του εφαρμοστέου συστήματος, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η καλή πίστη του παραβάτη κατά τον καθορισμό της πράγματι επιβαλλομένης σ' αυτόν κυρώσεως.

Gulmann Σκουρής Puissochet

Schintgen Macken

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 12 Ιουλίου 2001.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος του έκτου τμήματος

C. Gulmann